

affecting current physical training practices among cadets, including diminished motivation, standardized lesson structures, disconnect between prescribed exercises and actual combat tasks, and formalistic approaches to assessment.

The article proposes a pedagogical model for integrating project-based learning into physical training, comprising five interrelated stages: task formulation, situational analysis, action planning, practical implementation, and reflective self-assessment. The findings suggest that project-based learning holds significant potential to transform physical training for future officers by increasing cadet motivation, promoting active learner engagement, fostering independent thinking, and enhancing preparedness for complex operational environments.

Promising directions for further research include adapting the model to the specific needs of various military branches, developing tools for individualized physical readiness monitoring, and expanding digital support systems for managing training-related educational projects.

Key words: *physical training; future officers; project-based approach; military education; combat readiness; pedagogical model; competency-based approach; innovative technologies; integration of theory and practice.*

Стаття надійшла до редакції 04.05.2025 р.

УДК 378.016:[159.9:37

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2025.36.339444](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2025.36.339444)

ОЛЕКСАНДР КУЧЕРЯВИЙ

ORCID: 0000-0001-5469-0949

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Київ

СИСТЕМА ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена пошуку і висвітленню структурних компонентів системи вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти України в національно, - регіонально, - і особистісно-потребнісному вимірах. Схарактеризовано концептуальне бачення досягнення поставленої мети на обраній теоретико-методологічній платформі. На його основі розкриваються такі структурні компоненти різнорівневої системи як особливої цілісності: 1) цільовий; 2) на рівні ЗВО: інституційно-перетворювальний; 3) на рівні кафедри: діяльнісно-інноваційний; 4) на рівні особистості викладача: управлінсько-самодіяльнісний; 5) на рівні особистості студента: особистісно-й професійно-саморозвивальний. Визначаються функції кожного компонента і зв'язки між ними.

Ключові слова: *система, структурні компоненти системи, викладання, вдосконалення, психолого-педагогічні дисципліни, заклади вищої освіти, цілісність*

Постановка проблеми. Рух до цілей відновлення всіх сфер суспільного виробництва у повоєнний період уже сьогодні вимагає забезпечення адекватності соціальним потребам нових концепцій і цільових програм розвитку закладів вищої освіти, включення в них потужного психолого-педагогічного складника. Йдеться про опертя стратегії поступу освітніх установ на такі інноваційні моделі психолого-педагогічної підготовки здобувачів вищої освіти, які в умовах війни і після неї мають потенціал для переведення навчально-виховної дійсності на ступінь якості відповідно до потреб суспільства у національному відродженні з урахуванням чинника його психопедагогізації й потреб майбутніх фахівців у цілісному розвитку – особистісно-професійному і професійно-культурному. Однак склалася ситуація, коли, з одного боку, має місце відповідний запит практики, але, з другого – результати оцінювання наукового дискурсу у цій площині свідчать про те, що його представникам бракує цілісного підходу до побудови системного уявлення про сутність соціально й особистісно необхідної психолого-педагогічної освіти повоєнного часу. Тобто нагальною є проблема обґрунтування цілісної багаторівневої системи вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти, яка функціонує на основі механізму єдності професійної свідомості й самосвідомості особистості майбутнього фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. По-перше, розв'язання сформульованої проблеми знаходиться у вимірі зафіксованого факту наявності невеликої кількості досліджень, у яких психологічна і педагогічна підготовка як особлива цілісність представлені в гармонійній єдності на підґрунті певної методологічної платформи: а) у публікації О. Кривильової це робиться у вимірі проєктного підходу (Кривильова, 2018); б) провідним методологічним підходом для розроблення моделі системи психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання Н. Титова закономірно робить системний (Титова, 2019). Предмет дослідження М. Вовк, Ю. Грищенко і С. Соломаха – особливості змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів у закладах фахової передвищої і вищої педагогічної освіти України (Вовк, Грищенко, Соломаха, 2023). Л. Петренко виокремлено цілісну сукупність актуалітетів викладання психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти (Петренко, 2024).

По-друге, визначальне значення для концептуалізації шляхів вирішення обраної проблеми мають теоретичні нароби науковців за напрямками: 1) досягнення інноваційності підготовки майбутніх фахівців, управління інноваційною діяльністю у закладах освіти (О. Попова, Л. Даніленко, М. Артюшина, О. Ігнатович, І. Дичківська та ін.); 2) розроблення теоретичних основ суб'єктності у психологічному і педагогічному аспектах (В. Татенко, В. Третьяченко, А. Бекірова, С. Шехавцова та ін.), зокрема, теоретичних засад формування суб'єктності майбутніх учителів (Шехавцова, 2016); 3) організації особистісно орієнтованого навчання і виховання (Г. Балл, І. Бех, В. Рибалка, О. Пехота, М. Чобітько та ін.).

По-третє, слід констатувати різке збільшення в останні роки наукового інтересу до вирішення проблем підвищення якості професійно-педагогічної підготовки, стрижнем якої є психолого-педагогічний складник. Це насамперед стосується таких аспектів: 1) методологізації загальнопедагогічної підготовки (Бутенко, 2021), феномену розвитку методологічної культури майбутніх учителів (Лаврентьєва, 2015); 2) розроблення певних інноваційних конструктів із оперттям на різні ключові методологічні підходи: *аксіологічний* (В. Рогоза, І. Небитова), *акмеологічний* (Гузій, 2018), *системний* (Мекед, Островська, Стрілець-Бабенко та ін.), *культурологічний* (Г. Філіпчук, В. Тушева, Л. Султанова, О. Шевченко, Л. Романишина та ін.), *проєктний* (О. Шовкопляс, В. Малишевська та ін.). Центральне місце серед актуальних у дослідників методологічних принципів, перелік яких можна продовжити, займає компетентісний підхід. Проте відповідні роботи великої кількості науковців стосуються формування у майбутніх педагогів, як правило, однієї фахової компетентності із усієї сукупності їх різновидів. Намітилася і негативна тенденція щодо зменшення дисертацій і монографій, побудованих на засадах особистісного підходу (у деяких працях він тільки декларується). Проблема вдосконалення особистісної орієнтації викладання в закладах вищої освіти психолого-педагогічних дисциплін як цілісна система загалом ще не стала предметом всебічного аналізу і синтезу.

Мета статті: висвітлення структурних компонентів системи вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти та їх ціннісно-змістового наповнення.

Методологічні підходи: системний, цілісний, акмеологічний, синергетичний, особистісно орієнтований, суб'єктний, аксіо-культурологічний, акмеологічний, діяльнісний, компетентісний.

Теоретичні методи дослідження: 1) *аналітичні:* різновиди теоретичного аналізу (структурно-функціональний, семантико-термінологічний, системно-порівняльний); *узагальнювальні* (опис, синтез, формалізація, систематизація); *проєктивні* (моделювання, метод проєктів, прогнозування); *інтерпретаційні* (порівняння, опис, аналогія, пояснення).

Виклад основного матеріалу дослідження. Концептуальне бачення розв'язання обраної проблеми – похідна від оцінки результатів аналізу, синтезу і систематизації положень теоретичної бази наукового пошуку. Модельне уявлення про нього зводиться до сукупності таких концептуальних ідей:

1. Визначення структури системи залежить від врахування потреб у: 1) досягненні нею статусу *цілісної* в контексті набуття особливих цілісних властивостей, здатної функціонувати на різних рівнях адекватно стратегічним перспективним цілям соціального, регіонального й особистісного планів; 2) перетворенні взаємозалежних рухів до суб'єктності всього закладу, кафедри, викладача і студента у ключові орієнтири вдосконалення різновидів їх особливої діяльності, пов'язаної з оновленням психолого-педагогічної освіти; 3) утвердженні інноваційності самим пріоритетним напрямом підвищення ефективності діяльності кафедр педагогіки і психології; 4) мотивації й організації педагогом вищої школи різновидів самодіяльності студентів як провідного засобу їх особистісно-професійного розвитку; 5) актуалізації наукових уявлень про особистісно-професійний саморозвиток майбутнього фахівця.

2. Для того, щоб стати у регіоні неповторним потенційний колективним суб'єктом модернізації концептуальних і цільових стратегій національно- регіонально- особистісно-потребнісного неперервного поступу, певний заклад вищої освіти має зробити ставку на їх психолого-педагогічний складник, основна функція якого – підвищення якості управління психолого-педагогічною освітою на різних його рівнях. Реалізація цієї функції здійснюється через: а) координацію цільових стратегій

перетворення закладу і ресурсного забезпечення цього процесу; б) узгодження цільових орієнтацій кафедр педагогіки і психології та їх курсу на суб'єктність інноваційним шляхом із загальною стратегією удосконалення викладання у ЗВО психолого-педагогічних дисциплін; в) оптимізацію комунікативних зв'язків між усіма структурними підрозділами у цілях покращення їх суб'єктного підходу до забезпечення психолого-педагогічними і цифровими засобами самовираження, розвитку й саморозвитку здобувачів освіти.

3. Провідними принципами функціонування психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО як соціально-педагогічної системи у комунікативній площині є *партисипативний* і *транспарентний*.

4. Філософською платформою вибору стратегічних ліній розроблення змісту в цілях його оновлення є діалектика загального і специфічного, врахування якої вимагає уявлень про дві групи аксіологічних складників-систем: а) цілісна сукупність взаємопов'язаних загальних цінностей світоглядного і національно-культурного планів; б) система загальнопрофесійних, суто професійних і вузькопрофесійних цінностей. У статусі дидактичної категорії зміст психолого-педагогічної підготовки є динамічним утворенням, адекватним цільовим орієнтирам її вдосконалення. Провідними регулятивами розроблення ціннісно-змістового аспекту складників системи є дві провідні вимоги: 1) принцип розгортання змісту від загальнопрофесійного психопедагогічного до професійного й вузькопрофесійного; 2) принцип його побудови у вимірі забезпечення інтеграції та диференціації.

5. Діяльність суб'єктів (закладу вищої освіти, кафедри, педагога) щодо вдосконалення викладання дисциплін психолого-педагогічного циклу на рівні системи слід розглядати як освітню технологію: вона передусім базується на міцному науково-теоретичному підґрунті, знаходиться у ціннісно-змістовому полі потреб реалізації національно-культурної парадигми вищої освіти, має можливості для трансформації відповідних концептуальних ідей, принципів, управлінських настанов і рекомендацій на мову певних практичних рішень, несе інформацію як про способи і засоби підвищення якості дій кафедри, викладача і студента, але й про безпосередню участь останнього як особистості в самоорганізації саморозвивального процесу, функціонує на основі механізму єдності професійної свідомості й самосвідомості особистості майбутнього фахівця. Характер технології викладання психолого-педагогічних дисциплін – цілісно-розвивальний.

Таке концептуальне бачення вирішення проблеми на обраному теоретико-методологічному фундаменті стало основою для визначення шуканої системи і розв'язання сукупності інших сформульованих завдань.

Система вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти – це багаторівневий інтегральний засіб культивування їх полісуб'єктності, особистісно- й професійно-розвивальної спроможності, феномен цілісного оновлення цільової стратегії й тактики поступу освітньої установи, взаємопов'язаними структурними компонентами якого є цільовий (соціально-потребнісний, регіонально-потребнісний і особистісно-потребнісний виміри), інституційно-перетворювальний (інституційний рівень), діяльнісно-інноваційний (кафедральний рівень), управлінсько-самодіяльнісний (рівень особистості викладача) та особистісно-й професійно-саморозвивальний (рівень особистості майбутнього фахівця).

Наступне завдання – спроекувати цілі функціонування цілісної системи удосконалення особистісної орієнтації викладання в закладах вищої освіти психолого-педагогічних дисциплін у суспільному, регіональному і особистісному вимірах – вирішувалось на підґрунті побудови матриці ієрархії різнорівневих потреб (Кучерявий, 2025, с. 119-123). Адекватно їй і була розроблена друга матриця як носій відповідних цілей:

1. На соціальному рівні у національно-потребнісному вимірі: 1. Сприяння оздоровлюючий психопедагогізації суспільства, його консолідації й проактивності у боротьбі за свободу і незалежність й повоєнному відродженню України, її європейському поступу. 2. Досягнення максимально можливих рівнів ефективності культивування в системі вищої освіти ідей:

а) пріоритетності реалізації її національно-культурної парадигми на основі психолого-педагогічного супроводу цього процесу; б) створення цілісно-розвивального особистіст студента психопедагогізованого освітнього середовища; в) гармонізації політики цифровізації й психопедагогізації освітнього простору.

До основних стратегічних цілей системи вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти у регіонально-потребнісному вимірі відносяться такі: 1. Забезпечення довершеності психолого-педагогічної підтримки особливого розвитку регіону – духовно-культурного, економічного, соціального та ін. – у аспекті продуктивності його внеску у відновлення країни у повоєнний період. 2. Підвищення позитивної результативності впливу кар'єрних консультантів – психологів і педагогів – на управління становленням кар'єри фахівців у регіоні. 3. Формування регіонального банку науково вивірених засобів психолого-педагогічного супроводу суспільно значущих різновидів діяльності закладів вищої освіти, розвитку їх партнерства на конкретно-територіальному й

інших рівнях. 4. Збільшення ціннісно-змістового потенціалу системи освіти дорослих регіону для популяризації в ньому психологічних і педагогічних знань. 5. Надання мешканцям регіону психолого-педагогічної допомоги в питаннях подолання тривоги і стресу як супутників людини під час війни.

Результатами вирішення завдання щодо встановлення провідної функції й ціннісно-діяльнісного наповнення *інституційно-перетворювального компонента* системи (рівень закладу вищої освіти) є такі: 1) *функція*: концептуалізація нової цільової стратегії психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців; 2) *елементи та їх ціннісно-діяльнісне наповнення*: а) *концептуально-цільовий*, основними вимогами до функціонування якого є принципи: безальтернативності національно-потребнісної траєкторії модернізації сукупності концептуально-цільових стратегій розвитку закладу з психолого-педагогічною в її центрі; проектування особистісно зорієнтованих цілей психолого-педагогічного складника професійної підготовки майбутніх фахівців на основі результатів аналізу кадрових й інших потреб конкретного соціально-економічного регіону; перетворення освітнього процесу в джерело цілісного розвитку студентів на психолого-педагогічній і цифровій платформах; б) *програмно-модернізаційний* (модернізація змісту програм здійснюється за принципами: диференціації факультетських (інститутських) програм управління психолого-педагогічною підготовкою студентів у вимірі перспективної цільової програми розвитку закладу й специфіки обраного ними фаху; передбачення у змістових модулях навчальних програм фахової підготовки студентів за різними напрямками психолого-педагогічних аспектів удосконалення їх змісту в особистісно-потребнісному контексті.

На сторожі прозорості й відкритості прийнятої вченою радою закладу вищої освіти цільової стратегії удосконалення системи психолого-педагогічної підготовки, її наскрізного проходження через прийняті у зв'язку з нею у структурних підрозділах і суспільних організаціях конструктивні рішення стоїть принцип транспарентності. Саме він вимагає обов'язкового ознайомлення з цією стратегією кожного викладача і майбутнього фахівця.

Обґрунтування функції і складу *діяльнісно-інноваційного компонента* системи (рівень кафедри) – похідні від врахування не тільки специфіки основних положень психології діяльності, але й особливо такого її різновиду, як інноваційний. У питанні про цикли і етапи кожного циклу інноваційної діяльності нами взята за основу точка зору М. Артюшиної (Артюшина, 2009, с. 35). В аспекті вирішення завдання щодо забезпечення на проектному рівні формування і розвиток у викладачів кафедри фахової інноваційної культури був прямий сенс спиратися на уявлення О. Ігнатович про структурні компоненти цього феномена: перцептивно-когнітивний, поведінково-діяльнісний і ціннісно-смісловий (Ігнатович, 2018, с. 89).

Головна *функція* цього компонента – удосконалення членами кафедри як носія феномену суб'єктності цільового, змістового і технологічно-методичного складників освітнього процесу засобами активізації інноваційної діяльності. Його перша структурна одиниця – *елемент цілепокладання* (провідні *напрями* створення інновацій: 1) інтеграція і диференціація цілей викладання предметів психолого-педагогічного циклу залежно від: а) специфіки конкретної спеціальності; б) результатів діагностики опанування студентами культурою навчальної діяльності й особистісно-професійного саморозвитку психолого-педагогічними і цифровими засобами; в) окреслених на рівні закладу стратегічних цільових орієнтирів удосконалення психолого-педагогічної підготовки в ньому); 2) побудова системи різнорівневих цілей психолого-педагогічної підготовки здобувачів вищої освіти за певним фахом, ядром якої є цільові орієнтири якісної зміни їх науково-дослідної роботи й професійної творчості.

Друга структурна одиниця – *ціннісно-змістовий елемент*. Вона утворює такі провідні *напрями* створення інновацій: 1) обґрунтування принципів відбору і розроблення ціннісно-змістового складника особистісно-й професійно-розвивальної психолого-педагогічної підготовки студентів конкретних спеціальностей; 2) інновації у сфері наповнення відповідного змісту цінностями-засобами, значущими для: а) розвитку національної свідомості й самосвідомості, ментального здоров'я здобувачів вищої освіти, їх здатності до утвердження української культури й українськості в регіоні та соціумі загалом, захисту національних інтересів за кордоном, активного сприяння оновленню України у повоєнний час; б) опанування ними вершинами фахової майстерності, професіоналізму, психолого-педагогічної й цифрової культури; 3) розроблення інноваційної ціннісно-змістової основи (її елементів) трансформації викладання психолого-педагогічних дисциплін у чинник організації особистісно-професійного й професійно-культурного розвитку студентів.

Ще один елемент – *технологічно-методичний* – є активатором цінностей-засобів інноваційного пошуку за *напрямами*: 1) особливості використання цифрових технологій у психолого-педагогічній підготовці майбутніх фахівців; 2) технологізація психолого-педагогічної освіти як особливої цілісності; 3) психолого-педагогічний фундамент технологій навчальної, професійної й наукової творчості; 4) інноваційні форми, методи, засоби, методичні системи у царині викладання предметів психолого-педагогічного циклу.

Управлінсько-самодіяльний компонент (рівень особистості викладача) виконує функцію підвищення ефективності управління викладачем різновидами цілісно-розвивальної самодіяльності студентів і самоуправління рухом до педагогічної майстерності й цифрової культури. Він складається з таких елементів: 1. Самоуправління викладачем рухом до майстерності викладання психолого-педагогічних дисциплін. 2. Мотивація активності студентів в оволодінні змістом спеціальних складників психолого-педагогічної освіти у цілях здійснення професійної самоосвіти і самовиховання, актів навчально-професійної творчості й просвітницької роботи у громаді. 3. Творча організація систем навчально-пізнавальних, науково-дослідних, цілісно-саморозвивальних та інших самостійних дій майбутніх фахівців у процесі викладання психолого-педагогічних предметів. 4. Стимулювання активності здобувачів вищої освіти у саморусі психолого-педагогічними і цифровими засобами до опанування професійними компетентностями, педагогічною майстерністю, національно-патріотичними і духовно-моральними якостями. 5. Моніторинг якості поточних і кінцевих результатів удосконалення цілей, змісту, форм і методів психолого-педагогічного забезпечення реалізації завдань розвивального професійного навчання і національного виховання студентів.

Функцією останнього – *особистісно-й професійно-саморозвивального* – компонента є сприяння самозадоволенню здобувачем вищої освіти потреб у самоорганізації особистісно-професійного саморозвитку на основі спеціальних психолого-педагогічних знань і цифрових інструментів. До цілісної сукупності його елементів належать такі: 1. *Ціннісно-мотиваційний*: 1) усвідомлення самоцінності вивчення психолого-педагогічних дисциплін (емоційне переживання: а) суперечностей між визначеним реальним й ідеальним образами професійного «Я»; б) створених викладачем яскравих образів психологічних і педагогічних цінностей, значущих для професійного становлення й особистісно-професійного саморозвитку впродовж життя); 2) смислотвірна самомотивація (визначення особистісного сенсу психолого-педагогічної компетентності; здійснення актів цілепокладання за напрямом підвищення активності у вивченні психології й педагогіки). 2. *Когнітивно-розвивальний*: 1) самовдосконалення психолого-педагогічних знань як особистісних цінностей; 2) творча активність в оволодінні компетентностями, значущими для самоорганізації психолого-педагогічними і цифровими засобами перших етапів власного саморуху впродовж життя до вершин професійної зрілості. 3. *Афективно-саморегуляційний*: 1) вправлення у опосередкованому виклику, усвідомленні й розвитку інтелектуальних, моральних і естетичних почуттів у контексті успішності виконання завдань-самозобов'язань у сфері професійної самотворчості; 2) опертя на психомистецький підхід у цілях якісного виконання вправ на саморегуляцію емоцій у процесі професійної самоосвіти і самовиховання; 3) самотренінг у використанні вольових якостей при розв'язанні пізнавальних і саморозвивальних завдань-самозобов'язань. 4. *Комунікативно-рефлексивний*: 1) самоформування або саморозвиток рефлексивних умінь щодо самопізнання власного особистісно-професійного «Я», ступеня оволодіння психолого-педагогічними знаннями; 2) набуття студентом рефлексивних умінь щодо усвідомлення своєї навчально-пізнавальної діяльності в аспекті побудови чи корекції її нової – саморозвивальної – стратегії й тактики з використанням психолого-педагогічних знань і цифрових технологій; 3) саморозвиток рефлексивних умінь щодо співвіднесення самооцінки особистісно-професійного образу «Я» з його оцінками іншими учасниками освітнього процесу (викладачами, однокурсниками).

Між усіма визначеними структурними складниками розробленої системи існують внутрішні зв'язки, а також мають місце її зв'язки із зовнішнім середовищем. Сутність партисипативного принципу, який є головною вимогою до організації комунікативних зв'язків не тільки у компонентах будь-якої системи, але і між ними, добре розкрито в дисертації Н. Титової, на яку вже було посилання. Спираючись на цей підхід, розуміємо під ним культивування суб'єкт-суб'єктної взаємодії, співтворчості учасників спільного схвалення, проектування й досягнення узгоджених цілей удосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін за рахунок колективно обраної тактики передусім на інституційному і кафедральному рівнях. Йдеться насамперед про суб'єкт-суб'єктну взаємодію на рівні співтворчості між: членами вченої ради ЗВО; між ними і співробітниками кафедри, а також членами вчених рад факультетів і ректоратом; представниками методичної ради закладу і співробітниками кафедри; викладачами кафедри і майбутніми фахівцями. Головною руховою силою укріплення внутрішніх зв'язків між складниками системи є усвідомлення представниками всіх щаблів управління удосконаленням психолого-педагогічної підготовки в освітньому закладі стрижневої потреби у підвищенні якості створення умов для інтелектуальної, афективної й комунікативної активності за цим напрямом діяльності суб'єктів управлінської взаємодії більш нижчого її рівня.

Зовнішні зв'язки схарактеризованої системи знаходяться у полі тяжіння її інтегральних можливостей щодо позитивного впливу на соціум і перспективних стратегічних цілей функціонування. Значущий для підвищення психолого-педагогічної культури випускника ЗВО потенціал представленого конструкту насамперед зумовлюється його основними цілісними властивостями емерджентного характеру: культуророзорієнтованістю (сприяння національному культуротворенню і націєтворчості);

направленістю на якісне кадрове забезпечення повоєнного відновлення країни, задоволення потреб певного соціально-економічного регіону у психологічно і педагогічно компетентних фахівцях; здатністю до синтезу аксіологічного, акмеологічного, синергетичного і особистісного аспектів в функціонуванні на платформі такого психологічного механізму, як єдність професійної свідомості й самосвідомості особистості майбутнього фахівця (цей механізм є визначальним для збагачення його аксіосфери новими особистісно-професійними і професійно-культурними цінностями, їх смислоосагнення у статусі підвалин самоорганізації акмеологічного розвитку впродовж життя з метою сприяння національному відродженню і поступу після війни); здатність до синергізму як до комбінації структурних складників чи їх елементів у вимірі кращого задоволення потреб щодо досягнення загальних цільових орієнтирів.

Висновки. 1. Теоретико-методологічне сходження до представленої системи будувалося за результатами діагностики стану викладання психолого-педагогічних дисциплін у національних закладах вищої освіти, який вимагає суттєвого покращення. Воно проходило декілька етапів: 1) визначення феномену удосконалення цього процесу з різних методологічних позицій; 2) вибору теоретичного фундаменту для розроблення концептуального бачення підвищення якості психолого-педагогічної підготовки; 3) генерації й фіксації концептуальних ідей щодо обґрунтування системи удосконалення викладання дисциплін психолого-педагогічного циклу; 4) побудови на основі визначених концептуальних ідей цілісного уявлення про відповідну систему.

2. Системі удосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти притаманні такі основні сутнісні характеристики: *цілісність* (спрямованість на задоволення цілісної сукупності національних, регіональних, інституційних й особистісних потреб різного плану; єдність цілей, можливостей їх досягнення і такої організації освітнього процесу, яка забезпечує реалізацію функції цілісного розвитку особистості майбутнього фахівця; якісна повнота функціонування на всіх рівнях (передусім теоретико-методологічна обґрунтованість і опертя на механізм єдності професійної свідомості й самосвідомості особистості студента); *багаторівневість* як індикатор охоплення всіх рівнів управління оновленням психолого-педагогічної ланки підготовки майбутніх фахівців; *інноваційність* (побудова за принципом культивування інноваційного пошуку); *особистісна, професійна і професійно-культурна зорієнтованість* (направленість на особистісно-професійний і професійно-культурний розвиток і саморозвиток особистості студента й особистісно-професійне самодосконалення викладача); *синергізм* (здатність компонентів системи до комбінації, взаємодоповнення однонаправлених дій суб'єктів удосконалення освітнього процесу за єдиними цільовими орієнтирами у царині потреби в досягненні кращого сукупного управлінського або педагогічного ефекту); *емерджентність* (наявність особливих цілісних властивостей, які не є притаманними жодному з її компонентів).

Найбільш перспективними напрямками подальшого дослідження обраної проблеми є такі: розроблення смислового психопедагогічного механізму концептуальної моделі удосконалення психолого-педагогічної підготовки у ЗВО у цілях системної організації акмеологічного розвитку майбутніх фахівців; розроблення класифікації методів удосконалення психолого-педагогічної освіти на рівнях кафедри і викладача в особистісно зорієнтованому вимірі.

Список використаних джерел

- Артюшина, М. В. (2009). *Психологічні та педагогічні основи підготовки студентів економічних спеціальностей до інноваційної діяльності*: монографія. Київ: Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана.
- Бутенко, Л. Л. (2021). *Методологізація загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів та науково-педагогічних працівників в умовах тривалевої системи вищої освіти*. (Дис. д-ра пед. наук). Старобільськ: ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка.
- Вовк, М. П., Грищенко, Ю. В., Соломаха, С. О. (2024). Зміст психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів у закладах фахової передвищої і вищої педагогічної освіти України. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*, 1 (9), 43-54. Взято з <https://unesco-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/101/94>
- Гузій, Н. В. (Ред.). (2018). *Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти*: монографія. Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова. Взято з <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18835/Dydascalogichna%20osvi>
- Ігнатович, О. М. (2018). *Психологічні основи розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників*: монографія. Київ: ДКС-Центр.
- Кривильова, О. А. (2018). *Проектування психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів*. (Дис. д-ра пед. наук). Бердянськ: Бердянський державний педагогічний університет.

- Кучерявий, О. Г. (2025). Потреби функціонування системи викладання психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти як інноваційної. В кн. *Інновації в освіті: закономірності, тренди, потреби*: зб. наук. праць за матеріалами II Всеукр. наук.-практ. конф. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Взято з <https://pedahohika.kpnu.edu.ua/zbirnyky-naukovykh-prats/>
- Лаврентьєва, О. О. (2015). *Теоретичні і методичні засади розвитку методологічної культури майбутніх учителів природничих дисциплін у процесі професійної підготовки*. (Дис. д-ра пед. наук). Київ: ІПОД імені Івана Зязюна НАПН України.
- Петренко, Л. М. (2024). Актуалітети викладання психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Педагогічні науки*, 2, 12-17. DOI: <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-2-12-17>
- Титова, Н. М. (2019). *Теоретичні і методичні засади психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання*. (Дис. д-ра пед. наук). Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова.
- Шехавцова, С. О. (2016). *Суб'єктність у педагогічному аспекті*: монографія. Полтава: ЗВО Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

References

- Artiushyna, M. V. (2009). *Psykhologichni ta pedahohichni osnovy pidhotovky studentiv ekonomichnykh spetsialnostei do innovatsiinoi diialnosti [Psychological and pedagogical foundations of preparing students of economic specialties for innovative activity]*: monohrafiia. Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi ekonomichnyi universytet imeni Vadima Hetmana [in Ukrainian].
- Butenko, L. L. (2021). *Metodolohizatsiia zahalnopedahohichnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv ta naukovopedahohichnykh pratsivnykiv v umovakh tryrivnevoyi systemy vyshchoi osvity [Methodology of general pedagogical training of future teachers and scientific and pedagogical workers in the conditions of a three-level system of higher education]*. (D diss.). Starobilsk: DZ LNU imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].
- Huzii, N. V. (Ed.). (2018). *Teoriia ta metodyka profesiino-pedahohichnoi pidhotovky osvitianskykh kadriv: akmeolohichni aspekty [Theory and methodology of professional and pedagogical training of educational personnel: acmeological aspects]*: monohrafiia. Kyiv: NPU imeni M.P. Drahomanova. Retrieved from <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18835/Dydascalogichna%20osvi> [in Ukrainian].
- Ihnatovych, O. M. (2018). *Psykhologichni osnovy rozvytku fakhovoi innovatsiinoi kultury pedahohichnykh pratsivnykiv [Psychological foundations of the development of professional innovative culture of pedagogical workers]*: monohrafiia. Kyiv: DKS-Tsentr [in Ukrainian].
- Kucheriavyi, O. H. (2025). Potreby funktsionuvannia systemy vykladannia psykhologo-pedahohichnykh dystsyplin u zakladyakh vyshchoi osvity yak innovatsiinoi [The needs of the functioning of the system of teaching psychological and pedagogical disciplines in higher education institutions as an innovative]. In *Innovatsii v osviti: zakonirnosti, trendy, potreby [Innovations in education: patterns, trends, needs]*: zb. nauk. prats za materialamy II Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka. Retrieved from <https://pedahohika.kpnu.edu.ua/zbirnyky-naukovykh-prats> [in Ukrainian].
- Kryvylova, O. A. (2018). *Proektuvannia psykhologo-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh vykladachiv profesiinotekhnichnykh navchalnykh zakladiv [Designing psychological and pedagogical training for future teachers of vocational and technical educational institutions]*. (D diss.). Berdiansk: Berdianskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet. [in Ukrainian].
- Petrenko, L. M. (2024). Aktualitety vykladannia psykhologopedahohichnykh dystsyplin u zakladyakh vyshchoi osvity [Current issues in teaching psychological and pedagogical disciplines in higher education institutions]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Pedahohichni nauky [Bulletin of the Bohdan Khmelnytskyi National University of Cherkasy. Pedagogical Sciences]*, 2, 12-17. DOI: <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-2-12-17> [in Ukrainian].
- Shekhavtsova, S. O. (2016). *Sub'yektnist u pedahohichnomu aspekti [Subjectivity in the pedagogical aspect]*: monohrafiia. Poltava: ZVO Ukoopspilky «Poltavskiy universytet ekonomiky i torhivli» [in Ukrainian].
- Tytova, N. M. (2019). *Teoretychni i metodychni zasady psykhologo-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh pedahohiv profesiinoho navchannia [Theoretical and methodological principles of psychological and pedagogical training of future teachers of vocational education]*. (D diss.). Kyiv: NPU imeni M.P. Drahomanova [in Ukrainian].

Vovk, M. P., Hryshchenko, Yu. V., & Solomakha, S. O. (2024). Zmist psykhologo-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh pedahohiv u zakladakh fakhovoi peredvyshchoi i vyshchoi pedahohichnoi osvity Ukrainy [The content of psychological and pedagogical training of future teachers in institutions of professional pre-higher and higher pedagogical education in Ukraine]. *Visnyk kafedry YUNESKO «Neperervna profesiina osvita XXI stolittia» [Bulletin of the UNESCO Department "Continuing Professional Education of the 21st Century"]*, 1 (9), 43-54. Retrieved from <https://unesco-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/101/94> [in Ukrainian].

KUCHERIAVYI O.

Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Ukraine

SYSTEM FOR IMPROVING THE TEACHING OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL DISCIPLINES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTION

The article is devoted to the exploration and clarification of the structural components of the system for improving the teaching of psychological and pedagogical disciplines in higher education establishments of Ukraine within national, regional, and individual needs-based dimensions. The phenomenon of enhancing the psychological and pedagogical training of future specialists is revealed through the lens of key methodological approaches relevant to the study (holistic, systemic, subject-oriented, cultural, personal, activity-based, etc.).

The system is built on the basis of the leading conceptual ideas: 1. The definition of the system structure is derived from taking into account the needs for: 1) achieving its status as a holistic system in the context of acquiring specific holistic properties and the ability to function at different levels in accordance with the strategic long-term goals of social, regional, and personal development; 2) transforming interdependent movements towards the subjectivity of the entire institution, department, teacher, and student into key guidelines for improving the varieties of their specific activities related to the renewal of psychological and pedagogical education; 3) establishing innovation as the highest-priority direction for increasing the efficiency of the departments of pedagogy and psychology; 4) motivating and organizing, by a higher education teacher, the varieties of student self-activity as a leading means of their personal and professional development; 5) updating scientific ideas about the personal and professional self-development of a future specialist. 2. The leading regulatory principles for developing the value-content aspect of the system's components are two requirements: 1) the principle of expanding the content from general professional psychopedagogical to professional and narrowly specialized; 2) the principle of structuring it in a way that ensures both integration and differentiation. 3. The priority characteristic of the technologies used in teaching psychological and pedagogical disciplines is holistic and developmental.

The following structural components and elements of a multi-level system as a special integrity are revealed: 1) at the level of the entire system: target (strategic long-term goals in the national-need and regional-need dimensions); 2) at the level of a higher educational establishment: institutional-transformative (elements: conceptual-target; program-modernization); 3) at the level of the department: activity-innovative (elements: goal-setting; value-content; technological-methodological); 4) at the level of the teacher's personality: managerial-self-activity-based (elements: self-management; motivational; organizational-self-activity-based; stimulating; monitoring); 5) at the level of the student's personality: personal and professional self-developmental (elements: value-motivational; cognitive-developmental; affective-self-regulatory; communicative-reflective).

Key words: *system, structural components, system component elements, teaching, enhancement, psychological and pedagogical disciplines, higher education institutions, integrity*

Стаття надійшла до редакції 19.04.2025 р.